

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

הגדרת קטן

(ב' א') (המשך משנה): איזהו קטן?

כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, דברי בית שמאי (אבל מכאן ואילך, אע"פ שאינו חייב מן התורה, הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצוות).

ובית הלל אומרים: כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית (ברגליו), שנאמר "שֶׁלֶשׁ רְגָלַיִם" (הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב. וכיון דגדול פטור מן התורה, קטן לאו בר חינוך הוא).

(ו' א') מתקיף לה רבי זירא: עד הכא מאן אתייה?

אמר ליה אביי: עד הכא דמיחייבא אימיה בשמחה (שכן על השמחה נצטוו הנשים, דכתיב "וְשִׂמְחָתָ אִתָּהּ וּבֵיתְךָ"), אייתיתיה אימיה. מכאן ואילך, אם יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית חייב. ואי לא, פטור.

בעי רבי שמעון: קטן חיגר (שיכול לרכב על כתפי אביו) לדברי בית שמאי,¹ וסומא (קטן) לדברי שניהם, מהו?

(ומברר) היכי דמי? אילמא בחיגר שאינו יכול להתפשט (להתרפא), וסומא שאינו יכול להתפתח, השתא גדול פטור, קטן מיבעיא (הלא אין חינוך קטן אלא כדי להרגילו במנהג לכשיגדל. וכיון שזה פטור לכשיגדל, למה לי חינוך)?!

(ומבאר) לא צריכא, בחיגר שיכול להתפשט וסומא שיכול להתפתח, מאי?

אמר אביי: כל היכא דגדול מיחייב מדאורייתא, קטן נמי מחנכינן ליה מדרבנן. כל היכא דגדול פטור מדאורייתא, מדרבנן קטן נמי פטור.

שיטות הראשונים

חייב קטן בראיה מדין חינוך: במשנה נחלקו בית שמאי ובית הלל עד מתי נחשב קטן להיפטר מראייה. דעת רש"י, שהחייב לחנכו מכאן ואילך, לא קאי אראיית קרבן, אלא רק אראיית פנים בעזרה. **ותוספות** כתבו, דמדין חינוך חייב מדרבנן גם להביא קרבנותיו נדבה.² **והמאירי** כתב דחינוך זה, **בירושלמי** פירשוהו לראיית קרבן. אבל לראיית פנים, אפילו קודם לכן, כדין הקהל. ושיטת **תלמודנו** מוכחת שלא נאמר אלא לראיית פנים.

כל היכא דגדול מיחייב מדאורייתא, קטן מחנכינן ליה מדרבנן: כתב **הרמב"ם** "כֹּל קָטָן שֶׁיִּכּוֹל לְאַחֵז בְּיָדוֹ שְׁלֹאֲבֵי וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת - אֲבִיּוֹ חַיֵּב לְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהַרְאוֹתוֹ בּוֹ כְּדֵי לְחַנְכּוֹ בְּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ". וְאִם הָיָה הַקָּטָן חֵגֵר אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֶשׁ, אֶפְלוּ בְּאַחַת - אֵינוֹ חַיֵּב לְחַנְכּוֹ, אֲפִי עַל פִּי שֶׁהוּא רְאוּי לְרְפוּאָה; שְׁאֵלּוּ הָיָה גְדוֹל כָּךְ - הָיָה פְּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ."

¹ דאילו חיגר לדברי בית הלל לא מיבעיא לן דלא מחנכינן ליה דהא אמרינן אין מחנכין אלא לקטן שיכול לאחוז ולעלות ברגליו בירושלים וזה אינו יכול אבל לבית שמאי דמחייבי לחנכו משיכול לרכוב קטן חיגר יכול לרכוב על כתפו של אביו והסומא יכול לאחוז לבית הלל מהו צריך חינוך או לא. רש"י.

² מקורות: תוספות (ב' א', ד"ה איזהו קטן).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ראיה חגיגה ושמחה

(ו' ב') תניא: רבי יוסי הגלילי אומר:

שלוש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל: ראייה, וחגיגה, ושמחה.

יש בראייה שאין בשתיהן, שהראייה עולה כולה לגבוה, מה שאין כן בשתיהן.

יש בחגיגה מה שאין בשתיהן, שחגיגה ישנה לפני הדיבור (אותן שלמים שהקריבו הבכורות, אף על פי שלא ברגל הקריבום, חגיגה נקראו³), מה שאין בשתיהן.

יש בשמחה מה שאין בשתיהן, שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים (דכתיב "וְשִׂמְחַתְּ אֶתְּהָ וּבִיתָךְ"), מה שאין בשתיהן (שמצות עשה שהזמן גרמא הן).

שיטות הראשונים

שלוש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל: כתב הרמב"ם, "שלוש מצוות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלשה רגלים, ואלו הן: הראייה, שנאמר: "יִרְאֶה כָּל זְכוּרְךָ" (שמות כג, יז; לד, כג; דברים טז, טז), והחגיגה, שנאמר: "תִּחַג לִי אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, טז), והשמחה, שנאמר: "וְשִׂמְחַתְּ בְּחֻגְךָ" (דברים טז, טז). הראייה האמורה בתורה - הוא שיראה פניו בעזרה ביום טוב הראשון שלחג ויביא עמו קרבן עולה... החגיגה האמורה בתורה - הוא שיקריב שלמים ביום טוב הראשון שלחג, כשיבוא להראות... ושתפי מצוות אלו, שהן הראייה והחגיגה - אין הנשים חייבות בהן... השמחה האמורה ברגלים - הוא שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה..."

גדר מצוות השמחה: כתב הרמב"ם "השמחה האמורה ברגלים - הוא שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה, ואלו הן הנקראין 'שלמי שמחה', שנאמר: "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם, וְשִׂמְחַתְּ לִפְנֵי יי אֱלֹהֶיךָ" (דברים כז, ז). ונשים חייבות במצוה זו. ובמקום אחר הוסיף, שיש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו, כל אחד כראוי לו.⁴ וכן כתב בספר החינוך.⁵

שיעור לשלמי שמחה: כתבו תוספות, ולא קאמר יש בשתיהן (ראיה וחגיגה) שצריכין שיעור, מה שאין כן בשמחה, דאימא אף שמחה יש לה שיעור. והרמב"ם וסמ"ג כתבו ששלמי שמחה לא נתנו בהם חכמים שיעור. וכן כתב המאירי שאין בהם שיעור, ומצוה להביא כפי עשרו.⁶

³ שבהן נתקיים "ויחוגו לי במדבר" (שמות ה) שנאמר להם במצרים. רש"י.

⁴ זה לשונו: "שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים - כלן אסורין בקספד ותענית, ותיב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר: "וְשִׂמְחַתְּ בְּחֻגְךָ אֶתְּהָ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ" (דברים טז, טז); אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה (א,א), יש בכלל אותה שמחה לשמח הוא ובניו ובני ביתו, כל אחד ואחד כראוי לו."

⁵ זה לשונו: והענין הראשון הרמוז בשמחה זו הוא שנקריב שלמים על כל פנים בבית הבחירה... ועוד אמרו זכרונם לברכה (חגיגה ח' א') שמח בכל מיני שמחה. ובכלל זה הוא אכילת הבשר ושתית היין ולבוש בגדים חדשים וחילוק פירות ומיני מתיקה לנערים ולנשים, ולשחוק בכלי שיר במקדש... מקורות: רמב"ם (הל' חגיגה א,א; הל' שביית יו"ט ויז-יח). החינוך (מצוה תפח).

⁶ מקורות: תוספות (ד"ה יש בשמחה). מאירי (ו' א', ד"ה אמר המאירי בש"א). רמב"ם (הל' חגיגה א,ג; פיה"מ חגיגה א,ב). סמ"ג (עשין, סי' רכז-רכט).

הלימוד היומית לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

הפטורים מראיה האם פטורים מן החגיגה ושמחה: כתב הרמב"ם "כל החיב בראיה - חיב בחגיגה; וכל הפטור מן הראיה - פטור מן החגיגה. וכלן חיבין בשמחה, חוץ מחרש שאינו שומע ולא מדבר ושוטה וקטן וערל וטמא: חרש שוטה וקטן - מפני שאינם בני חיוב, הרי הם פטורין מכל מצוות האמורות בתורה; וערל וטמא - מפני שאינם אוכלים בקדשים ואינם ראויין לביאה, כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש (ביב; פרקים ג-ד; ו, ח) ובהלכות מעשה הקרבנות (יט). וכן דעת המאירי. ודעת תוספות, שאע"פ שחרש המדבר פטור מראיה, חייב בחגיגה.⁷

⁷ מקורות: תוספות (ב' ב', ד"ה שומע). מאירי (ב' א', ד"ה משנה זו). רמב"ם (הל' חגיגה א, ד).